

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΠΕΙΤ' ΑΠΟ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ

Ο ΚΟΝΤΟΤΤΙΕΡΟΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΥ

ΧΡΟΝΙΚΟ

Ἡ ἀρρυθμία ὅμως στὴν ἀτομικὴ του ζωὴ, μὰ καὶ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Γαλλίας, ἀρχίζει νὰ τὸν κουράζει· κι' ὁ ἐρημικὸς βράχος τοῦ Γκέρνεσου περνᾷ τώρα ἀπὸ τὰ βαρεμένα μάτια του σὰν ἓνα γαλήνιο δράμα. Τέλος ἡ Ἰουλιέτα Ντρουέ, ἀνησυχώντας γιὰ τὴν κούραση αὐτῆ, βρίσκει ἀφορμὴ τ' ἀγγόνια του, πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ θαλασσινὸ ἀέρα, καὶ τὸν παίρνει στὸ νησί. Πρὶν φτάσει ἐκεῖ ὁ Οὐγκὼ περνᾷ ἀπ' τὸ Τζέρσου, γιὰ νὰ ξαναδεῖ μὲς* στὸ αὐγουστιάτικο κάμα τῆ γυμνῆ ἀκτῆ μὲ τὰ βράχια, πού ἀντίκρυζε διὰν ἔγραφε τὶς «Τιμωρίες» καὶ τὸ γράμμα στὸ Λουδοβίκο Βοναπάρτη.

Ἐνα χρόνον στὸ Γκέρνεσου δουλεύει ἀκούραστα πάλι ὁ Ποιητῆς, πού ὅσο γερνᾷ σὰν ἄνθρωπος τόσο ἀνανεώνεται σὰν καλλιτέχνης. Ἔργα σὲ μιὰ ἔξοχη πρόζα, ὅπως τὸ μυθιστόρημά του «93» ἢ «ἡ Τέχνη νὰ εἶσαι παπούς» βλέπουν ἐκεῖ τὸ φῶς, καὶ μαζί ἐννιά ποιήματα ἀπὸ τὴ δευτέρη σειρά τοῦ «Θρύλου τῶν αἰώνων», οἱ ἀριστουργηματικοὶ στίχοι του γιὰ τὸ «Μνημεῖο στὸ Θεόφιλο Γκωτιέ», πού τόσο τοὺς θαυμάσανε κατόπιν οἱ συμβολιστὲς τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ, στίς 17 Φεβρουαρίου 1873, γιορτάζουν μὲ τὴν Ἰουλιέτα Ντρουέ τὰ σαράντα χρόνια τοῦ ἔρωτά τους. Εἶναι συγκινημένος αὐτὸς ὁ ἀδιόρθωτος κυνηγὸς τοῦ τυχαίου ἔρωτα, πού ἑβδομήντα ἐνὸς χρόνων κατακτᾷ τὴν καμαριέρα του καὶ κείνη, ἐρωτευμένη μαζί του, θά τὸν ἀκολουθήσει στὸ Παρίσι. Ὡστόσο λατρεῖ τὴν Ἰουλιέτα του: «Κάτω ἀπὸ τ' ἄσπρα μας μαλλιά ἔχομε μιὰν ἐρωτικὴ ἀνοιξη», τῆς ψιθυρίζει· καὶ πάντα ἐκφράζεται μ' ἀποστροφὴ γιὰ τὸ «βρωμέρο ταῖρι τῆς ψυχῆς», ὅπως ἀποκαλεῖ τὸ κορμί... Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1873 ξαναγυρνοῦν στὸ Παρίσι, γιὰ τὸν γιὸς του, ὁ Φρανσουά-Βικτώρ, εἶναι ἀρρωστος ἀπὸ προχωρημένη φθίση. Πιάνουν ἓνα δια-

μέρισμα στὴν ὁδὸ Κλισύ· κι' ἡ Ἰουλιέτα Ντρουέ δημιουργεῖ πάλι ἓνα σαλόνι, ὅπου τώρα συχνάζουν καὶ συμποσιάζονται οἱ διασημότητες τῆς τρίτης Δημοκρατίας. Στὸ τέλος τῆς χρονίᾳς πεθαίνει ὁ Φρανσουά-Βικτώρ, κι' ὁ Ποιητῆς, ὕστερα ἀπὸ πέντε παιδιὰ, μένει μὲ τὴν Ἀδέλα, κι' αὐτὴ ἀθεράπευτα τρελλή. Κι' ὅμως ἡ καταπληκτικὴ ζωτικότητά αὐτοῦ τοῦ γίγα, πού ἐργάζεται μέρα νύχτα πνευματικὰ καὶ περιφρονεῖ τὰ γηρατειὰ καὶ τὰ πένθη,—μόλις στὰ ἑξηνταεπεννιά χρόνια του χάνει τὸ τρίτο δόντι ἀπὸ μιὰν ὀδοντοστοιχία πού τοῦ ἔμεινε νεανικὴ,—τὸν παρορμᾷ ἀκόμη σ' ἐρωτικὰ σκάνδαλα. Στὰ 1876 ὁ παλιὸς φίλος του Γεώργιος Κλεμανσὼ τὸν κάνει γερουσιαστῆ, κι' ἔτσι ὁ ἄλλοτε πατρίκιος τῆς Γαλλίας καὶ πρῶν ὑποκόμης Οὐγκὼ γίνεται τώρα ὁ «πατριάρχης» τῆς τρίτης Δημοκρατίας. Ξαφνικὰ ἓνα βράδυ,—ὕστερα ἀπὸ πνευματικὴ ὑπερένταση πού κράτησε πέντε χρόνια, καὶ ὅπου δημιουργήθηκαν ἡ τρίτη σειρά τοῦ «Θρύλου τῶν αἰώνων», «Οἱ τέσσερις ἄνεμοι τοῦ πνεύματος», «Ὁλὴ ἡ Λύρα», «Ὁκεανός», ἀλλὰ κι' ἀπὸ γερὸ φαγοπότι, ὅπως βεβαίωνουν,—παθαίνει ἡμιπληγία. Εἶταν κάτι πού αὐτὸς, ὁ τόσο περήφανος γιὰ τὴν ἀντοχή του, δὲν τὸ συχωροῦσε στὸν ἑαυτό του. Οἱ γιατροὶ τοῦ συσταίνουν πάλι ἀνάπαυση στὸ Γκέρνεσου, ὅπου φεύγει μὲ τὴν Ἰουλιέτα, τ' ἀγγόνια του, πού ἔχουν γίνει δυὸ ἀγγελιοὶ ὠμορφιάς, κι' ἓνα ἐπιτελεῖο ἀπὸ ὑπηρέτες· πού τὸν περιποιοῦνται ἀγρυπνα. Ὁ ἀέρας τῆς θάλασσας τοῦ ξαναδίνει ζωὴ. Γυρνᾷ πάλι στὸ Παρίσι καὶ ξαναρχίζει τὶς δουλιές τοῦ πολιτευομένου, κυκλοφορώντας κάθε μέρα μὲ τὰ αὐτοκρατορικὰ λεωφορεῖα. Σὲ μιὰ τέτοια διαδρομὴ μὲ λεωφορεῖο τὸν πλησιάζει κάποιος πρῶτ' καὶ τοῦ συσταίνεται ἓνα παλληκαράκι· εἶναι ὁ Ἀριστείδης Μπριάν, πού ὕστερα ἀπὸ χρόνια θὰ δοκιμάσει νὰ κάνει πραγματικότητα τὸ ὄνειρο τοῦ Ποιητῆ γιὰ μιὰν ἀδελφωμένη Πανευρώπη. Αὐτὴ τὴ χρονιά, στίς 27 Φε-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

βρουαρίου 1881, ὁ Ούγκω γιορτάζει τὰ ὀγδόντα χρόνια του. Πεντακόσιες χιλιάδες κόσμος ἀπὸ παιδιά, γυναῖκες καὶ ἄντρες μαζεύεται τὴ μέρα ἐκεῖνη κάτω ἀπ' τὸ παράθυρό του, κι ὁ Ποιητὴς βγαίνει ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἀγγέλους του, τὸν Ζωρζ καὶ τὴ Ζάν, καὶ χαιρετᾷ δακρυσαμένος. Εἶναι οἱ τελευταῖες ἀναλαμπές πρὶν ἀπ' τὸ ἡλιοβασιλεμα τῆς ζωῆς του, πού ἀρχίζει μιὰ μέρα τοῦ Μάη τοῦ 1883, ὅπου χάνει τὴν ἀτίμητη Ἰουλιέτα Ντρουέ. Τὴν ἀποχωρίζεται μὲ σπαραγμὸ, ὕστερα ἀπὸ μισὸν αἰῶνα ἐρωτικῆς λατρείας: «Ἀ πάλλα ξέ με ἀπ' τὴ ζωῆ. Θεέ μου, ξαναπάρε με. Μὴν περιμένεις οὔτε μιὰ μέρα, οὔτε μιὰν ὥρα! Τί θ' ἀπογίνω ὡς νὰ πεθάνω;», παρακαλεῖ στοὺς μονολόγους του.

Ἀπὸ τώρα κι' ἐξῆς τὸ δράμα κι' ἡ πραγματικότητα ἐναλλάσσονται μέσα του τόσο ἀπρόσπτα, ὥστε πολὺ συχνὰ δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὰ ὄριά τους. Τὸ αἰσθάνεται πῶς εἶναι πιά ὁ παππούλης τῆς Γαλλίας, πού ζεῖ μέσα στὴ στοργικὴ ἀποθέωση τοῦ λαοῦ του. Στις 2 Αὐγούστου τῆς χρονιάς αὐτῆς κάνει τὴ διαθήκη του. Καὶ καθὼς νιώθει τὴν καρδιά του ἀδύνατη, πηγαίνει νὰ ξεκουραστεῖ στὴ Γενεύη, ἀπ' ὅπου περνοῦν ὅλοι οἱ κουρασμένοι τῆς Εὐρώπης. Τὰ δειλινά, ὅπως περπατᾷ ἀπὸ τὴ λίμνη Λεμάν μὲ τοὺς κύκνους τῆς, τὸ πλήθος στέκεται μὲ θαυμασμὸ καὶ τὸν ἐπευφημεῖ. Ἐνα χλωμὸ παιδί σκύβει καὶ τοῦ φιλᾷ τὸ χέρι· εἶναι ὁ Ρομαίν Ρολλάν.

— Ζήτω ὁ Βικτώρ Ούγκω, φωνάζει.

— Ζήτω ἡ Δημοκρατία, ἀπαντᾷ ὁ Ποιητὴς.

Γυρνώντας στὸ Παρίσι ἀρχίζει πιά ν' ἀκούει καθαρὰ μέσα του τὴ μυστικὴ φωνή, πού ποτὲ ὡς τότε δὲν τὸν εἶχε προδώσει: πῶς ὁ θάνατος τῆς Ἰουλιέτας εἶτανε προμῆνυμα γιὰ τὸ δικό του θάνατο. Ζεῖ σὲ μιὰ προθανάτια περίοδο. Αἰσθάνεται καὶ σκέπτεται μέσα σὲ μιὰ μυστικιστικὴ ἔκσταση. Μονάχα τὰ δυὸ ἀγγόνια του τὸν συνδέουν μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴ ζωῆ. Μένει ὄρες μαζὺ τους καὶ τὰ συμβουλευε. Κάνει συχνές ἐπισκέψεις στὸν Πάτερ Ντόν Μπόσκο, πού τοῦ ξεμολογιέται καὶ συζητοῦνε ἀτέλειωτες ὄρες ἐπάνω στὴν παλιά πίστη του γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Εἶναι ἕνας ἀγνὸς χριστιανὸς, πού δὲν ἀνήκει ὅμως σὲ κανένα δόγμα. «Αἰστάνομαι, ὦ! ἀθάνατη ψυχῆ, πῶς βρίσκομαι κοντὰ στὸν αἰώνιο Θεό. Τὸν παρακαλῶ νὰ μὲ δεχτεῖ, μαζὺ μ' αὐτοὺς πού ἀγαπῶ καὶ πού μ' ἀγαποῦν σὲ «μιὰ ζωῆ καλύτερη», γράφει. Πολλές φορές, καθὼς προσεύχεται, σωματώδης κι' ἐπιβλητικὸς, τ' ἀγγονάκια του τριγυρνοῦν ἀνάμεσα στὰ πόδια του. Ἡ ἀγωνία του δὲν ἔχει, βέβαια, τίποτε κοινὸ μὲ τὴν καυτερὴ ἀγωνία ἐνὸς Πασκάλ, πού ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴ γέφυρα τοῦ ἀρρώστου κορμιοῦ του, ἀ-

ναζητώντας στὸ δρόμο,—μὲ πόσο σοφιστικὸ πάθος,—ἕνα κώδικα προγραμματισμένης ἠθικῆς. Ἡ ἀγωνία, πού βασάνιζε σὲ διάφορα διαστήματα τὸν Ούγκω, εἶταν ἀγωνία γνωστικὴ· ἤθελε νὰ μάθει ἀπὸ πού ἀρχίζουν αὐτὰ τὰ ὄρια τοῦ «ὑπερπέραν», καὶ γι' αὐτὸ ζήτησε τὴ βοήθεια τῆς μεταψυχικῆς. Κι' ὁ μυστικισμὸς του τώρα εἶναι ἡ ἡρεμὴ θερμότητα, πού δίνει στὴν ἐτοιμότητα ὑπαρξῆς ἐνὸς μπουχτισμένου νινεὺρ ἡ γερασμένη καὶ κουρασμένη ὄλη· μιὰ παρήγορη θαλπωρὴ, πού ἀναδίνεται μπροστὰ στὴν πόλη αὐτοῦ τοῦ μεγαλοφυοῦς καὶ παγεροῦ ἀγνώστου, πού θέλγει καθὼς τρομοκρατεῖ. Μὰ κι' ἐδῶ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ὠραιοπαθοῦς καὶ παθιασμένου αὐτοῦ αἰῶνα πόσο διαφέρει ἀπ' τὸν ἐκθρονισμένον τοῦ προηγούμενου, τὸ Βολταίρο, πού προχωροῦσε στὸ ἀγνώστο σαρκάζοντας...

Ὁ Ούγκω εἶναι 83 χρονῶν. Δὲ γράφει πιά. Φαίνεται σχεδὸν νὰ μὴν ἔχει τὴν αἴσθησιν τοῦ ὕλικου κόσμου. Καὶ περιμένει γαλήνιος τὸ θάνατο. Στις 18 Μαΐου 1885 πέφτει στὸ κρεβάτι ἀπὸ πνευμονικὴ συμφορῆση. Ὁ λαὸς τοῦ Παρισιοῦ παρακολουθεῖ μὲ συγκίνηση τὶς δραματικὲς φάσεις τῆς ἀρρώστειας. Ὁ Ποιητὴς, πού πολεμᾷ σὰ λιοντάρι μὲ τὸ θάνατο, δταν περνᾷ ἡ κρίση, φωνάζει κοντὰ του τ' ἀγγόνια του καὶ τὰ φιλᾷ μὲ δάκρυα. Ἡ ἀντοχὴ τῆς καρδιάς του παρατείνει τὴν ἀγωνία του. Ἐρχονται μάλιστα στιγμές, πού νομίζει κανεὶς πῶς θὰ ξανακερδίσει τὴ ζωῆ.

— Πόσος κόπος χρειάζεται γιὰ νὰ πεθάνεις, ψιθυρίζει σένα συγγενῆ του.

— Μὰ δὲ θὰ πεθάνετε, τοῦ ἀπαντᾷ.

— Ἄν εἶναι αὐτὸ ὁ θάνατος, καλῶς νᾶρθει...

Στις 22 Μαΐου, μέρα τῆς Ἁγίας Ἰουλίας, πού τὴ γιόρταζαν πενήντα χρόνια μὲ τὴν Ἰουλιέτα Ντρουέ, ἔφυγε ἀπὸ τοῦτο τὸν κόσμον.

Πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια εἶχε ἐμπιστευθεῖ σένα συγγενῆ του τὴν τελευταία του θέληση: «Δίνω πενήντα χιλιάδες φράγκα γιὰ τοὺς φτωχοὺς κι' ἐπιθυμῶ νὰ μὲ πᾶνε στὸ νεκροταφεῖο μὲ τὴ νεκροφόρα τους. Μὰ ἡ θέλησή του δὲν εἶτανε δυνατό νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀκέρια. Ἡ κυβέρνησις ἀποφασίζει νὰ τοῦ κάνει μιὰ κηδεῖα ἐθνικῆ. Ἐννιά μέρες περνᾷ καὶ τὸν προσκυνᾷ ἀπὸ τὸ σπῆτι του, στὴ λεωφόρο Ἐϋλώ, τὸ πλήθος τοῦ Παρισιοῦ. Στις 31 Μαΐου τὸ πρωί,—μιὰν ἀνοιξιάτικη Κυριακή, ὅπου οἱ φουντωμένες ἀγριοκαστανιές καὶ οἱ εὐκάλυπτοι δίνανε γιορταστικὴ ὄψη στὸ Παρίσι,—περίμενε ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς λεωφόρου Ἐϋλώ ἡ νεκροφόρα τῶν φτωχῶν. Ἐπάνω στὸ πένθιμο πανί τῆς ἔχουν βάλει δυὸ φοινικόκλαδα, καὶ λίγο πιὸ μακριά, ἀτέλειωτες σειρὲς ἀμάξια μὲ ἀνθη, μιὰ θάλασσα ἀπὸ κινούμενα λουλούδια, γιὰτὶ ἀκόμη εἶναι ὁ μῆνας τῶν λουλουδιῶν. Ἄνα

μεσα στις εκατοντάδες τὰ στεφάνια είναι κι' ένα σεμνό από εφήμερα με τούτη την επιγραφή «Τό Δημοτικό Συμβούλιο του Μοντφερμείγ στέλνει στον Βικτωρ Ούγκω ένα στεφάνι εφήμερα μαζεμένα από τὸ δάσος πού τραγούδησε». Σὲ λίγο ἡ πομπὴ με τὰ μαύρα ἀλογα ξεκινᾷ. Φαίνονται νὰ προβαδίζουν ἡ οἰκογένεια μαζί με τοὺς εἴκοσι δήμαρχους τοῦ Παρισιοῦ. Κανείς ὡστόσο δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ, πῶς ἀκολουθοῦν με βῆμα σημειωτό, ἀόρατες πλάϊ τους, ἡ ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντα, ὅπου ὁ Ποιητὴς γεννήθηκε κάτω ἀπὸ τ' ἄστρο της· ἡ ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου XVIII, πού εὐνόησε τὰ νεανικά του φτερουγίσματα· ἡ ἐποχὴ τοῦ Καρόλου τοῦ X, πού τὸν ἐπέβαλε· ἡ ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου-Φίλιππου, πού τὸν ἐδόξασε· ἡ ἐποχὴ τῆς δευτέρας Δημοκρατίας, πού τὸν ἀνάδειξε ὁδηγητὴ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ· ἡ ἐποχὴ τῆς δευτέρας Αὐτοκρατορίας, πού τὸν ὕψωσε σὲ προφήτη του. Καί τώρα ἡ ἐποχὴ τῆς τρίτης Δημοκρατίας, πού τὸν ἀποθεώνει. Καθὼς περνοῦν τοὺς δρόμους γιὰ νὰ φτάσουν στὴν ἀψίδα τοῦ Θριάμβου, συναντοῦν ἀνάμεσα στ' ἀνθισμένα δέντρα τ' ἀγάλματα καὶ τοὺς ἀνδριάντες σκεπασμένους με πένθιμα πέπλα. Ἕνας νεαρὸς ρασοφόρος στέκει σὲ μιὰ γωνιά κι' ἀπὸ μακριὰ εὐλογᾷ τὴν πομπή. Ἄλλοι ἀπὸ τὸ πλῆθος ἀκολουθοῦν σιωπηλοί, ἄλλοι προσεύχονται ἢ κλαῖνε ἢ κοιτάζουν ἐκστατικοί τὴν ἀνθρωποθάλασσα, πού θάρεις πῶς πλέει πάνω της ἡ νεκροφόρα, ὅπου μέσα της ἀναπαύεται ἕνας αἰώνας, — ἕνας παθιασμένος αἰώνας γαλλικῆς ἱστορίας, πού τὸν δημιούργησε τὸ ἴδιο τοῦτο πλῆθος πού τώρα τὸν νεκρολογεῖ. Ὅταν φτάσανε στὴν ἀψίδα τοῦ Θριάμβου, ὁ λοχίας Ὁφφ, φύλακας τοῦ μνημείου, ὑποδέχεται τὸ νεκρὸ «φιλοξενούμενο τῶν ἐξακοσίων πενήντα δύο στραταρχῶν τῆς Αὐτοκρατορίας».

— Ἀποκαλυφθῆτε! ἀποκαλυφθῆτε! ἀκούεται τὸ παράγγελμα.

Καί ἡ κραυγὴ ξεχύνεται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀντηχώντας στὴ λεωφόρο Φόρ, στὴ λεωφόρο Μαρσώ, στὴ λεωφόρο Κλεμπέρ. Τὸ Παρίσι μαυροντυμένο καὶ σιωπηλό, — με τὰ σκολιάρπουλα, τὸ λαό, τὸ στρατό, τὸ ἱερατεῖο, τοὺς ἐπισήμους, — γονατίζει με κάτανυξη κι' ἀποθεώνει τὸν Ποιητὴ του.

Ἄνοιξη 1952

Ὅλη τὴ νύχτα οἱ μυρωδιὲς ἀπὸ τ' ἀνθη, πού διαχύνονταν γύρω μεθυστικά· οἱ πράσινες φλόγες, ἀπὸ τὶς λαμπάδες, πού ἀντανάκλουν πάνω στὶς μεταλλινὲς στολές· οἱ κλαγγές τῶν ὄπλων· τὰ παραγγέλματα τῶν στρατιωτικῶν· οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων ἠλέκτριζαν τὴν ἀτμόσφαιρα προκαλώντας μιὰ διέγερση στὸ πλῆθος, πού ξαγρυπνοῦσε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ στὰ πεζοδρόμια.

Τέλος ἡ μέρα ξημέρωσε καταγάλανη. Εἶταν πιά περασμένες δυό, ὅταν ἡ πομπὴ ξεκίνησε γιὰ τὸ «Πάνθεο», ἐνῶ κάθε πέντε λεπτά οἱ ριπὲς τῶν κανονιῶν τὴ συνοδεύουνε πένθιμα. Ὅσο περνοῦσε ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, οἱ βαρκάρηδες σήκωναν τὰ κουπιά καὶ χαιρετοῦσαν τὸν ἀγαπημένο τοῦ παρισινοῦ λαοῦ. Δώδεκα συνάδελφοι καὶ θαυμαστές τοῦ Ποιητῆ ἐναλλάσσονταν γύρω ἀπὸ τὸ φέρετρο, κρατώντας τὶς κορδέλλες. Ἀκολουθοῦσε τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο, τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ Διπλωματικὸ Σῶμα, ξένες ἀντιπροσωπεῖες, οἱ ἀντιπροσωπεῖες τῶν ὄπλων, οἱ Ἀκαδημίες, οἱ Ἀνώτερες Σχολές, τὰ Δημοτικὰ Συμβούλια, τὰ ἐργατικά Συνδικάτα, τὰ Σχολεῖα, οἱ πρῶν ἐξόριστοι τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Στὴν πλατεῖα τῆς Ὁμόνοιας, ὅπου ἤχοῦσε τὸ πένθιμο ἐμβατήριον, τὰ μάρμαρα καὶ τὰ μνημεῖα ντυμένα στὰ μαύρα κρέπια εἶναι ἕνα θέαμα ὑποβλητικὸ καὶ μακάβριον. Ὅπλα, κράνη, παράσημα στραφτοκοποῦν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο.

Ἀνάμεσα σὸν κόσμο πού ἀκολουθεῖ εἶναι κι' ἕνας Ἕλληνας. Εἶναι μεγαλόσωμος ἀντρας ὡς τριάντα χρονῶν, ρωμιὸς ψυχὴ καὶ κορμί, ἀπὸ τὴν Πόλη, πού ἦρθε στὸ Παρίσι γιὰ νὰ γίνῃ μεγάλος σοφός. Εἶταν οἰκογενειακὸς φίλος τοῦ Ποιητῆ, καὶ καθὼς συνοδεύει τώρα τὴν πομπὴ του, συλλογίζεται πάνω στὴ Δόξα καὶ τὴ Μοναξιά, ἐνῶ ἀπ' τὸ μυαλό του περνᾷ κάθε τόσο καὶ σχεδιάζεται ἕνα βιβλίο, πού θὰ φτάσει ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια στὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ ξεσηκώσει ὀλόκληρη ἐπανάσταση: Εἶναι ὁ Γιάννης Ψυχάρης, πού σχεδιάζει τὸ «Ταξίδι» του.

Μὰ ἐδῶ τελειώνει τὸ χρονικὸ ἐνὸς μεγάλου κοντοτιέρου τοῦ ρωμαντισμοῦ, γιὰ ν' ἀρχίσει ὁ μεταθανάτιος θρόλος του...

ΤΑΣΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

